

ONE OF THE RICH TREASURES OF ENGLISH LITERATURE-THE
ROMANTIC HERO OF THE PLAY G.G. BYRON "CAIN"

Rustamova İlhamə Saleh

Summary

Romanticism is a huge era in the history of world literature and culture. England can be considered the ancestral home of romanticism. It was in England that earlier bourgeois development gave rise to the first anti-bourgeois aspirations, which later became characteristic of all romantics. The hero of G.G. Byron's play "Cain" is the first rebel hero in the history of mankind. His rebellion comes from the fact that he shares the pain of all mankind.

Rəyçi: dosent Əliyeva Zahirə

Praktik xarici dillər kafedrasının d 05 dekabr 2022-ci il tarixli iclasın 06 sayılı protokolu

Daxil olma tarixi

UOT:811.

MƏTBUAT DİLİNİN LEKSİK-TERMINOLOJİ TƏRKİBİNDƏ
İNFORMATİVLİYƏ GÖRƏ NORMAYA ÇEVİRİLƏN SÖZLƏR

Rzayeva Mədinə Əliqızı

Gəncə Dövlət Universiteti

madinarzayeva@yahoo.com

Xülasə: Mətbuat dilində işlənən və normalaşan terminlər ana dilinin leksik-terminoloji potensialını zənginləşdirən dil vahidlərinə çevrilir. Belə terminlərin normalaşmasında mətbuat dilinin kütləviləşdirici funksiyası başlıca rol oynayır. Kütləviləşə bilən terminlər daha çox ictimai-siyasi, mədəni-məişət və informasiya məzmunlu dil vahidlərindən ibarət olur. Normalaşma bilməyən terminlər mətbuat dilində müəyyən müddət ərzində işlənərək sonradan unudulur. Belə terminlər realı məzmunlu dil vahidləri deyil, az müddət işlənib sonra təkrar olunmayan ekzotik xarakterli sözlərdən ibarətdir. Bu tipli terminlər mətbuatda daha çox Avropalılığa meyilliliklə bağlı olan dəb xarakterli dil vahidləri kimi nəzərə alınır.

Açar sözlər: çeviklik, potensial, meyillilik, unifikasiya, müvafiq

Ключевые слова: гибкость, потенциал, склонность, унификация, соответственный

Key words: flexibility, potential, inclination, unification, corresponding

Mətbuat dilinə daxil olan və alınma kimi işlədilən leksik-terminoloji vahidlərin hamısı mənimsənilmə imkanlarından məhrum deyildir. Sosial-ictimai həyatda baş verən yeniliklər, elmi-texniki inkişafı ilə bağlı olan nailiyyətlər müasir informasiya texnologiyaları vasitəsi ilə çox sürətlə yayılır və ayrı-ayrı dillərdə özünə işləklik mühiti yaradır. Mətbuat dilinə məxsus çeviklik isə belə söz və terminoloji vasitələrin işlədilməsi üçün mövcud imkanları daha da genişləndirir. Əlbəttə ki, müasirliklə və yeni anlayışların ifadə olunması zərurəti ilə söz almanın heç bir neqativ göstəricisi yoxdur. Əksinə bu cür sözlərin alınıb işlədilməsi və

normalaşdırılması dilin leksik-terminoloji potensialını zənginləşdirdiyi kimi, eləcə də ana dilinin beynəlxalq informasiya məkanı ilə təmasının və əlaqəsinin artırılmasına xidmət edir.

Azərbaycan dilinə ayrı-ayrı vaxtarda təmasda olduğu başqa dillərdən ictimai həyatın müəyyən sahələri ilə əlaqədar müxtəlif sözlər daxil olmuşdur. Səlim Cəfərov Azərbaycan dilinə başqa dillərdən daxil olan sözləri və müvafiq normaya uyğun mənşəyinə görə aşağıdakı kimi xarakterizə edir: “Müasir Azərbaycan ədəbi dilində işlənən sözlərin bir qismi başqa dillərdən dilimizə gəlmiş olan sözlərdir. Bu sözlər müəyyən tarixi faktorlar məkan və zaman münasibətləri ilə əlaqədar olaraq müxtəlif dillərdən dilimizə keçmişdir. Belə sözləri öz tarixiliyi etibarlı ilə Qafqaz dillərindən gələn sözlər, ərəb dilindən gələn sözlər, fars dilində gələn sözlər, rus dili və rus dili vasitəsi ilə başqa dillərdən gələn sözlər olmaq üzrə dörd qrupa bölmək olar” [1, s.47]. Muxtar Hüseynzadə alınma sözləri ərəb, fars, rus dili və rus dili vasitəsi ilə daxil olmuş vahidlər kimi təsnif edir [2, s. 7-14].

Nəsir Məmmədov alınma sözləri ərəb-fars, rus və rus dili vasitəsi ilə daxil olmaları kimi göstərir. Nəsir Məmmədov ərəb-fars alınmaları ilə əlaqədar olaraq yazır ki, “Azərbaycan dilinə keçən ərəb-fars mənşəli sözlərin tarixi qədimdir. Tarixdən bizə məlumdur ki, Azərbaycanda - 300 ildən artıq ərəblər, min ildən yuxarı (ayrı-ayrı dövrlərdə) farslar hökmranlıq etmiş və bunların hər biri Azərbaycan xalqının mədəniyyətini və dilini korlamağa çalışmışlar. Ərəb feodalları öz dillərini, əlifbalarını qılinc gücünə Azərbaycan xalqına qəbul etdirdikləri kimi öz dillərini də dilimizə qarışdırmışlar” [3, s.132].

Ancaq onu da demək lazımdır ki, ərəb-fars mənşəli sözlərin bir çoxu zaman-zaman Azərbaycan dilinin nitq normalarının tələbinə uyğunlaşaraq, hətta, öz ilkin quruluşundan fərqli şəkllə düşmüşdür. Məsələn, *adam, ağıl, xırman, qayda, fayda, avam, davam, müştəri, rahat, saat, salam, namaz, ramazan, farağat, taxt, cümlə, sinif, hörmət, fikir, şəhər, zəhər, bəhrə, bahar, qiymət, qismət, nasaz, tayfa, kamal, xalq, dəstə* kimi sözlər də əslindən fərqli olaraq Azərbaycan dilinin saitlər sırasına məxsus ardıcılıq müşahidə edilir. Nəsir Məmmədov və Ağamusa Axundovun müəllifliyi ilə çap olunmuş dərslik kitabında alınmaların mənşəyinin ərəb-fars, rus və rus-Avropa dillərinə məxsus olduğu göstərilir. Alınmalarla əlaqədar burada göstərilir ki, “Əgər alınma sözlər ehtiyac nəticəsində daxil olduğu dilin lüğət tərkibinin zənginləşməsinə kömək edirsə bu müsbət təsirdir. Əksinə, həmin sözlər ehtiyac nəticəsində deyil, zorla keçirilsə, bunların miqdarı həddindən artıqdırsa dili ağırlaşdırıb onu xalq üçün anlaşılmaz bir vəziyyətə salırsa bu mənfi təsirdir. Belə bir vəziyyətin uzun müddət davam etməsi nəticəsində dil yavaş-yavaş öz keyfiyyətini itirər və ölüb gedə bilər. Buna görə də əcnəbi sözləri qəbul edərkən onlara ehtiyac olub-olmamasını mütləq nəzərə almaq lazımdır” [1, s. 121].

Müasir dövrdə, artıq dil kontaktları sözləməyə icbari təsir göstərmir. Əksinə, xarici sözlərin dilə gəlişində meyillilik təsiri aparıcı rol oynayır.

Buludxan Xəlilov alınma sözlərin tərkibinin ərəb-fars, rus, Avropa və Qafqaz dillərinə aid olduğu barədə nümunələr verir [2, s. 38-70].

Müasir dövrdə dilçi mütəxəssisləri, o cümlədən, ana dilinin qayğıkeşliyinə diqqətlə yanaşan ziyalıları narahat edən məqamlar kütləvi informasiya vasitələrində dilə laqeydliyin baş alıb getməsindən ibarətdir. bu münasibətlə Buludxan Xəlilov yazır ki, “Dilimizdə və dilçiliyimizdə meyillərin, qüsurların qarşısını almaq üçün bir sıra məsələlərə diqqət yetirilsə işin xeyrinə olar. Bunların sırasında məqsəduyğun hesab etdiklərimizin bəzilərini qeyd etmək istərdik: yazı mədəniyyəti və onları yüksəltmək yolları, tərcümə sahəsindəki nöqsanlar və onların aradan qaldırılması yolları... yazıçılarla dilçilər arasında sıx əlaqə yaratmaq və s.” [3, s. 56].

Dilçilikdə sözalma məsələsi çox məsuliyyətli bir iş hesab olunur. Həmişə belə bir sual mütəxəssisləri düşündürür ki, sözalma necə olmalıdır. Hansı sözləri alıb norma hüquqlu bir vahid kimi işlətmək olar, hansılardan imtina edilməlidir? Məmməd Qasimov alınma barədə fikrini belə ifadə edir: “Sözalma deyildikdə, adətən yeni yaranan anlayışları ifadə etmək və mövcud anlayışları bir-birindən dəqiq fərqləndirmək üçün başqa dillərin lüğət tərkibinə müraciət edilməsi, bir dilin digərindən ayrı-ayrı elementləri alıb işlətməsi prosesi nəzərdə tutulur. “Alınma sözlər” anlayışının şərti və nisbi olduğu nəzərdə tutulmalıdır. Alınma sözlərin bir qismi məhdud dairədə istifadə edilmək üçün nəzərdə tutulur və axıradək belə vəziyyətdə qalır; bir qismi əvvəlcə məlum səbəblərə görə zəruri hesab edilirsə də sonradan öz zəruriliyini itirir; nəhayət, alınma sözlərin bir qismi də dildəki mövqeyini həmişə eyni dərəcədə saxlayır” [1, s.146].

Məmməd Qasimov internasional terminlərin səciyyəvi cəhətlərini belə şərh edir: “İnternasional terminlərə verilən tələb həmin terminlərlə ifadə olunan anlayışın beynəlxalq xarakter daşmasıdır. Bu və ya digər anlayışın beynəlxalq mahiyyəti isə onun bir sıra xalqların həyat şəraitinə, varlığına olan münasibətində öz əksini tapır. Məhdud yerli anlayışları ifadə edən sözlər internasional terminlər sırasına daxil deyildir” [3, s. 149].

Məmməd Qasimovun fikrincə internasional terminlər o terminlərdir ki, onlar beynəlxalq əhəmiyyətli anlayışları ifadə etsin, dünyanın əksər dillərində (o cümlədən, qohum olmayan dillərdə) işlənsin [4, s. 149].

Onu qeyd etmək lazımdır ki, internasional terminlər, Məmməd Qasimovun vaxtı ilə dediyi kimi, dünyanın əksər dillərində özünə istifadə məkanı qazanmış sözlərdir ki, onların işlədilməsi dünyada baş verən ictimai-siyasi, elmi-texniki və mədəni məişət hədsizləri barədə informasiya əldə etmək imkanı yaradır. Sayalı Sadıqova beynəlxalq terminlərlə əlaqədar yazır ki, “Beynəlmilləşdirmə dünyanın digər dillərinə yaxınlaşma ilə yanaşı dilin özünü də zənginləşdirir, həmin sistemi formalaşdırır” [5, s. 130].

Doğrudan da mətbuat dilində sərbəst şəkildə işlədilən söz və terminlərin o qismi ana dilində normalaşa bilər ki, onlar beynəlxalq informasiya məkanının tam hüquqlu subyektinə çevrilə bilsinlər. Eyni zamanda həmin sözlərin Azərbaycan dilində müvafiq, konkret bir vahid şəklində ifadə edilən qarşılığı mövcud olmasın. Belə sözlərə dair aşağıdakıları nümunə göstərmək olar:

Unikal. *Unikal* söz mənşəcə latın dilinə məxsusdur. Bu söz beynəlxalq termin kimi nadir incəsənət əsərlərinə xas olan bir epitet kimi işlədilir. Mətbuat dilində də *unikal* sözünün həmin mənada işlədilməsi müşahidə olunur: “*Unikal* səsə malik olan müğəninin xatirəsi yad edildi” (“Mədəniyyət” qəz., 29 okt. 2009).

Militant. *Militant* sözü mənşəcə fransız dilinə məxsusdur. Sözün mənası müharibəyə hazırlıq siyasəti anlayışı bildirən militarizm termini ilə bağlıdır. *Militant* sözü mətbuat dilində hərbişirilmiş və döyüşə hazırlanmış obyekt mənasında işlədilmişdir. Azərbaycan dili üçün bu termin yeni anlayış bildirən bir vahid şəklindədir və ondan müvafiq məqamlarda istifadə etmək mümkündür:

“Prezident Obamanın Suriya və İraqdakı *militarları* hədəfə alması və amerikalı müsəlmanlardan bəzilərinin bu təşkilata qoşulması bəzi demokrat namizədləri pis vəziyyətə salıb” (“Kaspi” qəz., 6 noy., 2014).

Tolerant. *Tolernat* sözü mənşəcə latın dilinə məxsusdur. Azərbaycan dilində bu sözün mənası rus dilindəki *терпимость* qarşılığına uyğun olaraq dözümlülük kimi ifadə olunur. Lakin *tolerant* sözünün mənası dözümlü və ya dözümlülük anlayışından daha genişdir. *Tolerant* sözü ümumi halda dözümlə bilmə, yol verilə bilmə, hesablaşma, səbir, səbirlilik kimi özündə birləşdirir. Azərbaycan dilində *tolerant* sözü dini inanclara toxunulmazlıq şəraiti yaratmaq

mənasında işlədilir. Konkret olaraq *tolerant* və ya *tolerantlıq* sözünü Azərbaycan dilindəki ərəb mənşəli *mərhəmanə*, *mərhəmlilik* sözü ilə qarşılaşdırmaq olar. Lakin tolerantlıq sözü, artıq beynəlxalq informasiya məkanında özünə geniş yer tutduğundan bu sözün termin kimi qəbul edilib işlədilməsi heç bir qeyri-adilik yaratmır. *Tolerantlıq* sözü mətbuat dilində də məhz, *dözümlülükdən*, *səbirlilikdən* daha artıq mərhəmanə münasibət anlayışına yaxın məna bildirir: “Respublikamızda yaradılmış liberal və *tolerant* mühit bu sahədə heç bir problemin ortaya çıxmasına səbəb olmur”. (“Xalq qəzeti”, 19 dek., 2012).

Alyans. Mətbuatda son zamanlar işlədilən *alyans* termini mənşəcə fransız dilinə məxsusdur. Hərfi mənası “birləşmək”, “ittifaq yaratmaq” deməkdir. *Alyans* sözü, həmçinin müəyyən müqavilə öhdəlikləri əsasına yaradılan birlik, birgə maraqları uyğunlaşdırmaq və nizama salmaq üçün yaradılan ittifaq deməkdir. *Alyans* sözü bir ölkədə mövcud olan və öz hüquqlarını qoruyub saxlamaq iqtidarında fəaliyyət göstərən təşkilatların, həmçinin ictimai-siyasi quruluşların, partiyaların ümumi maraqlarının birləşdirilməsi mənasında işlədilir. Konkret olaraq demək olar ki, Azərbaycan məkanında siyasi partiyalar arasındakı *alyans* dövlət maraqlarının, vətəndaşlıq və vətənpərvərlik maraqlarının qorunması işinə xidmət göstərmək mənasında işlədilir. Bu anlayışı, əlbəttə ki, *ittifaq*, *birlik*, *vəhdət*, *həmrəylik* sözləri ilə ifadə etmək olmur. Üstəlik *alyans* sözü öz mənası etibarilə beynəlxalq səciyyə daşdığı üçün onun Azərbaycan dilində normalaşdırılaraq işlədilməsinə heç bir ciddi əngəl yoxdur.

Mətbuat dilində *alyans* sözü məhz qarşılıqlı anlaşma əsasında yaradılan termin kimi işlədilir: “*Partiyalararası alyansın yaradılması vətəndaşlıq səylərinin milli özünüdərk səviyyəsinə qaldırılması üçün əlverişli bir üsul kimi qəbul oluna bilər*” [6,s.173].

Gender. *Gender* sözü çox zamanlar mətbuatda tez-tez təsadüf olunan terminoloji vahidlərdəndir. *Gender* sözü mənşəcə latın dilinə məxsusdur. Söz latın dilindən ingilis dilinə daxil olaraq beynəlxalq səviyyədə öz mənasını genişləndirmişdir. “*Gender sözü mətbuatda işlədilərək bir çox hallarda qadın mənasında başa düşülsə də, ingilis dilində onun mənası cins, nəsil, cinsə aidliyi olan anlayışından ibarətdir*” [6, s.173]. *Gender* sözünün özünün kökündəki gen sözü nəsil, tayfa, qəbilə cins anlayışlarını əhatə edir. Qulu Məhərrəmli *gender* sözünə aşağıdakı kimi geniş şərh verir: “1) *Kişi və qadınların ictimai həyatın müxtəlif sahələrində sosial davranış qaydalarını formalaşdıran, bu qaydalar arasındakı eynilikləri və fərqləri müəyyənləşdirən xüsusiyyətlərin cəmi*; 2) *Cinslər daxilində münasibətlər məcmusu və cinslərarası münasibətlərin sosial cəhəti*; 3) *İnsanın cəmiyyətdəki davranışını, sosial mühitin bu davranışa təsirini cinsə görə müəyyən edən, qiymətləndirən, öyrənən elm sahəsi*” [7, s.66-67].

Gender termini özünün geniş anlayış əhatəsinə görə Azərbaycan dilində norma hüquqlu bir dil vahidi kimi işləyə bilər. Azərbaycan mətbuatında *gender* sözü özünün terminoloji anlayışını qabarıq şəkildə əks etdirə bilir: “*Azərbaycanda həyata keçirilən gender siyasəti uğurlu nəticələr verməkdədir*” [7,s.176].

Legitim. *Legitim* sözü mənşəyinə görə latın dilinə məxsusdur. *Legitim* sözü özünün terminoloji mənasına görə bütün Avropa dillərinə, daha sonra dünyanın bir çox inkişaf etmiş xalqlarının dillərinə daxil olmuşdur. Azərbaycan dilində *legitim* sözü ictimai-siyasi və həm də hüquqi termin kimi normalaşaraq işlədilir. *Legitim* sözünün lüğəti mənası qanuni anlayışını bildirməkdən ibarətdir. Lakin bu söz beynəlxalq informasiya məkanında təkcə bu məna ilə tanınmayıb, əhəlinin əksəriyyətinin qəbul etdiyi və beynəlxalq məkanda təqdir olunmaq mənalərini də qazanmışdır.

Legitim sözü ictimai-siyasi və hüquqi termin kimi mətbuat dilində də bu məna üzrə işlədilir: “*Əgər legitim münasibət olmayacaqsa o təşkilatın işini necə qənaətbəxş saymaq mümkündür*” [7,s.158]. “*Seçkilərdə əldə edilən qələbənin legitimliyi müşahidəçilər tərəfindən*

də təsdiq olundu” [7,s.173]; “*Ölkədə gerçək legitimlik siyasətinin doğruluğuna inam formalaşdırırlar*” [7,s.158].

Ekstradisiya. Ekstradisiya sözü mənşəcə latın dilinə məxsusdur. Bu söz latın dilindən fransız dilinə və bu dildən də beynəlxalq informasiya məkanına daxil olmuşdur. Sözü mənəsi “daxildən verilmə” deməkdir. Beynəlxalq informasiya məkanında ekstradisiya sözü bir dövlətin qanunlarını pozmuş şəxsin xarici dövlətə verilməsi mənası üzrə işlədilir. Ekstradisiya əməliyyatı ayrı-ayrı cinayət növləri üzrə dövlətlər arasında beynəlxalq sazişlərə uyğun olaraq bağlanmış ikitərəfli müqavilələr əsasında həyata keçirilir. Azərbaycan mətbuatında ekstradisiya sözü beynəlxalq informasiya məkanında formalaşmış ictimai-siyasi və hüquqi termin kimi işlədilir: “*O deyib ki, oğlunun Azərbaycana ekstradisiyası üçün sənədlər hazırlanır*” [7,s.158].

Treninq. Treninq sözü mənşəcə ingilis dilinə məxsusdur. Bu söz beynəlxalq informasiya məkanında məşq etmək, təlim, xüsusi təlim rejimi, nəyisə öyrənmək üçün ardıcıl məşqkeçmə mənalı qazanmışdır. Azərbaycan dilində treninq sözünün xüsusi terminoloji vasitə ilə ifadə oluna bilən qarşılığı mövcud deyildir. Odur ki, ardıcıl təlim-məşq işlərinin həyata keçirilməsi mənasında treninq sözündən terminoloji bir vasitə kimi istifadə olunur. Treninq sözü Azərbaycan mətbuatında həmin mənalı bildirmək üçün qəbul edilmiş bir termin kimi işlədilir: “*Treninq çərçivəsində mövzular üzrə təqdimat keçirilib, iştirakçılara Baş Biznes Tədris mərkəzi tərəfindən hazırlanmış metodiki vəsaitlər paylanıb*” [7,s.173].

Doğrudur, beynəlxalq informasiya terminlərinin Azərbaycan dilinə birbaşa daxil olması imkanları qarşısında məhdudiyyət yoxdur. Ancaq onların bəzilərinin ana dilimizə daxil olmasında rus dili və rus dilinə məxsus kütləvi informasiya vasitələrinin də müəyyən rolu vardır. Bu fikrin təsdiqi onda özünü göstərir ki, Azərbaycan mətbuatında işlənən beynəlxalq terminoloji vahidlər artıq, rus dilinin müasir lüğətlərinə daxil edilmişdir.

Ədəbiyyat

1. Cəfərov S. Müasir Azərbaycan dili. Bakı, “Maarif” , 1970, (235 s.). s. 47
2. Hüseynzadə M. Müasir Azərbaycan dili. Bakı, Azərtədrisnəşr, 1963, (275 s.), s 7-14.
3. Məmmədov N. Azərbaycan dilçiliyinin nəzəri əsasları. Bakı, “Maarif”, 1971, 366 s., s. 132.
4. Sadıqova S. Azərbaycan dili terminologiyasının nəzəri problemləri. Bakı, “Elm”, 2002, 130
5. Ожегов, С.И. О структуре фразеологии // Лексикографической сборник, –Москва АН СССР. Государств. изд. иностранных и национальных словарей, 1957. вып. 2, с. 31-53.
6. Məmmədli, N. Azərb.dilində alınma terminlər. N.Məmmədli. Bakı: Elm və təhsil, 2017. 488 s

СЛОВА ПЕРЕНЕСЕННЫЕ В НОРМУ ЗА ИНФОРМАТИВНОСТЬ В ЛЕКСИКО-ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОМ СОСТАВЕ ЯЗЫКА ПРЕССЫ

Рзаева Мадина Алиага

Резюме

Международные термины, включенные в язык прессы, обычно используются в соответствии с нормами родного языка, а не исходного языка. Азербайджанский язык обогащая свои нормы и внутренние элементы языка тоже могут создать соответствующую структуру использования вместе с международными терминами.

WORDS TRANSFORMED INTO A NORM FOR INFORMATIVENESS IN LEXICO-TERMINOLOGICAL COMPOSITION OF THE PRESS LANGUAGE

Rzayeva Madina Aliqa

Summary

The usage of international terms their lexical and semantic normality is more connected with the purpose of passing new information in the press language. So, the terms that can and can't be standardized enter the press language. The terms used in the press language and standardized terms turn into units which enrich lexical and terminological potential of the mother tongue. In standardization of such kind of terms the mass function of press language plays a great role.

Rəyçi: prof. Yusifov Mübariz

Azərbaycan dili kafedrasının 07 dekabr 2022-ci il tarixli iclasın 06 sayılı protokolu

Daxil olma tarixi 13 oktyabr 2022-ci il

UOT:811.512.162

MÜASİR AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ VƏ KITABI-DƏDƏ QORQUD DASTANINDA FELİN QRAMMATİK KATEQORIYALARIN ANALİTİK İFADƏ ÜSULLARI

Vəliyev Məhəmməd Qərib oğlu

Gəncə Dövlət Universiteti

muhammedveliyev@mail.ru

Xülasə: *Kitabi-Dədə Qorqud dastanı ulu türklərin adət-ənənələri özündə əks etdirməklə yanaşı qədim türk, o cümlədən Azərbaycan dilin inkişaf meyillərini izləmək baxımından da əhəmiyyətli mənbələrdəndir. Məqalədə Kitabi-Dədə Qorqud dastanında felin qrammatik kateqoriyalarının analitik ifadə üsullarından bəhs edilir. Bu analitik konstruksiyalar müasir Azərbaycan dili materialları ilə müqayisədə tədqiq edilmişdir. Eyni zamanda müasir türk ədəbi dili ilə müəqisələr aparılmışdır. Analitik formaların tarixdən günümüzdə inkişafı qeyd edilmişdir.*

Açar sözlər: *Kitabi-Dədə Qorqud dastanı, qrammatik kateqoriya, feil şəkilləri, analitik forma, köməkçi feil*

Ключевые слова: *эпос Китаби-Дада Горгуд, грамматическая категория, наклонения глагола, вспомога́тельный глагол, аналитическая форма,*

Key words: *The Book of Dede Korkut epic, grammatical category, verb's mood, analytical form, auxiliary verbs*

Kitabi-Dədə Qorqud dastanı Azərbaycan xalqının tarixən mövcud olmuş məişətini, adət-ənənəsini, düşüncə tərzini, şəriyyatını özündə əks etdirməklə yanaşı dilinin quruluşunu, zaman-zaman inkişaf meyillərinin istiqamətini öyrənmək baxımından da böyük əhəmiyyətə malikdir.

Dastanın dilçilik nöqteyi-nəzərindən əhəmiyyəti bir də ondadır ki, o, Azərbaycan dilinin hələ ki tarixə məlum olan ilk yazı nümunəsidir. Məhz buna görədir ki, ədəbi dilimizin, xüsusilə şifahi ədəbi dilimizin (dastanın yazıya alındığı dövrdə Azərbaycan dilinin yazı